

УДК 336.71:658.14

Ю.Ю. ГУСЕВА, С.В. БАЙТАЛЮК

Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «ХАІ»

ДІАГНОСТИКА РІВНЯ КАПІТАЛІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКОЇ УСТАНОВИ

У статті запропоновано методичний підхід до діагностики рівня капіталізації банківської установи. Обґрунтовано використання відповідної системи фінансових показників, що дають змогу класифікувати банківські установи не лише за критерієм капіталізації, а і враховувати ефективність використання капіталу і якість управління активами. За допомогою засобів статистичного аналізу отримано правила класифікації банків за критеріями капіталізації, ефективності використання капіталу і якості управління активами. Застосування матричного підходу дозволяє отримати комплексну оцінку рівня капіталізації банку.

Ключові слова: банк, банківська установа, банківська система, капіталізація банку, ефективність використання капіталу, якість управління активами.

Вступ

Банківська система є основою фінансово-кредитної сфери економіки України, вона займає провідне місце у загальному механізмі організації й регулювання господарського життя суспільства. Наявність надійної банківської системи є однією з важливих передумов подальшого сталого розвитку вітчизняної економіки, оскільки, мобілізуючи тимчасово вільні кошти, банківська система перетворює їх у працюючий капітал.

На сьогоднішній день однією з основних проблем, яка стоїть перед вітчизняною банківською системою, є підтримання її стабільності й надійності, що дає змогу банкам виконувати свої функції із забезпечення економіки достатньою кількістю фінансових ресурсів [1].

Зміна ринкової кон'юнктури ставить під загрозу не лише прибутко-

вість діяльності банків, але й взагалі їх функціонування. Основними причинами припинення діяльності банків є їх неспроможність нейтралізувати існуючі в банківському секторі ризики, а також відповідати за своїми зобов'язаннями, що обумовлено недостатністю ресурсної бази у фінансово-кредитних установах [2].

Таким чином, важливою задачею є розробка методів визначення рівня капіталізації банківських установ, ефективності використання капіталу та якості управління банківськими активами.

Постановка проблеми

Проблеми капіталізації банківської системи та пошуку шляхів її підвищення розглянуто в працях вітчизняних науковців – В. Коваленко, К. Черкашиної, М. Алексеєнка, О. Вовчак, В. Гейця, О. Дзюблюка, О. Кіреєва, М. Козоріз, В. Матвієнка, В. Міщенко, А. Мороза, С. Науменкової, Ю. Прозорова, В. Салтинського, М. Савлука, Р. Слав'юка, Т. Смовженко, О. Сугоняка, А. Шаповалова, Н. Шелудько та інших. У їхніх дослідженнях набули розвитку питання теоретичних засад капіталізації як економічної категорії [3; 4], методології аналізу капіталізації комерційних банків [1, 2, 5], особливостей капіталізації державних банків [6], державного регулювання процесів капіталізації банків [7].

Незважаючи на численні публікації та значні досягнення у теорії і практиці банківництва щодо капіталізації банківських установ, є низка невирішених питань, які й досі залишаються об'єктом активних дискусій серед науковців, економістів-практиків, політиків та урядовців. Отже, метою даного дослідження є оцінювання достатності банківського капіталу шляхом розробки методичного підходу до виявлення рівня капіталізації банку з урахуванням ефективності використання банківського капіталу та якості управління активами.

Результати

На підставі аналізу існуючих досліджень достатності банківського капіталу було виділено низку показників, які характеризують рівень капіталізації банківських установ (однією із умов відбору показників була до-

ступінь їх розрахунку за відкритими даними фінансової звітності; табл. 1).

Таблиця 1

Система показників для визначення рівня капіталізації
 банківської установи

Показник	Характеристика	Код показника	Розрахунок
Коефіцієнт капіталізації	Визначає питому вагу капіталу у загальній сумі джерел банку	X1	Капітал/Пасиви
Коефіцієнт покриття зобов'язань	Показує ступінь покриття залучених та позичених коштів капіталом	X2	Капітал/Зобов'язання
Темпи приросту капіталу	Дозволяє проаналізувати тенденцію щодо темпів зростання капіталу банку	X3	$(K_n - K_{n-1}) / K_{n-1}$, K_n - капітал банку звітного року; K_{n-1} - капітал банку попереднього року.
Дохідність капіталу	Прибуток на власний капітал	X4	Чистий прибуток/Власний капітал
Мультиплікатор капіталу	Дозволяє визначити політику банку в галузі фінансування	X5	Активи/Акціонерний капітал
Дохідність активів	Дає можливість отримувати прибуток з активів	X6	Чистий прибуток/Активи
Темпи приросту активів	Дозволяє проаналізувати тенденцію щодо темпів зростання активів банку	X7	$(A_n - A_{n-1}) / A_{n-1}$, A_n - активи банку звітного року; A_{n-1} - активи банку попереднього року.
Коефіцієнт співвідношення приростів капіталу та активів	Відображає на скільки зростають активи внаслідок збільшення капіталу	X8	Темпи приросту капіталу/Темпи приросту активів
Фінансовий левередж	Залежність банку від залучених коштів та їх участь в активних операціях	X9	Сукупні зобов'язання / Загальна сума активів

Запропонований підхід включає визначення трьох груп показників. До першої групи належать ті, що безпосередньо характеризують рівень капіталізації банку, а саме:

- коефіцієнт капіталізації;

- коефіцієнт покриття зобов'язань;
- темпи приросту капіталу.

Слід зазначити, що позитивною тенденцією є зростання цих показників. Отже, можна стверджувати, що значення показників першої групи є основою для прийняття швидких рішень щодо підвищення рівня капіталізації в разі наявності тенденції до їх зниження.

До другої групи віднесено показники, які характеризують ефективність використання капіталу, тобто не лише його достатність і кількісні характеристики, як показники першої групи, а якісну сторону капіталу банку:

- дохідність капіталу;
- мультиплікатор капіталу.

Після визначення характеристик використання капіталу доцільно звернути увагу на якість управління активами, оскільки однією з функцій капіталу є формування джерел для активних операцій. Саме тому важливо визначити, яким чином капітал використовується для активних операцій, та яка роль у цих процесах належить безпосередньо капіталу. Враховуючи це, до третьої групи показників, які характеризують якість управління активами, необхідно віднести:

- дохідність активів;
- коефіцієнт співвідношення приростів капіталу та активів;
- фінансовий леверидж;
- темпи приросту активів.

Авторами розраховано вищезгадані показники для комерційних банків України станом на кінець першого і другого кварталу 2011 року. Отримані результати було використано для розрахунку темпів приросту (Т) цих показників для більш точного врахування саме тенденцій розвитку окремої банківської установи.

За допомогою кластерного аналізу в системі Statistica здійснено класифікацію банківських установ окремо за кожним з напрямів (за кожною з трьох груп показників). Результати такого аналізу, в свою чергу, стали основою для дискримінантного аналізу, проведення якого дало змогу отримати правила класифікації банківських установ для діагностики капіталізації за трьома критеріями.

Таким чином, для класифікації банків за критерієм рівня капіталізації банку запропоновано використання такої системи рівнянь:

$$\begin{cases} y_1 = 90,8T_{x_1} + 134,0T_{x_2} - 80,2X_3 - 321,3; \\ y_2 = 51,6T_{x_1} + 54,7T_{x_2} - 50,7X_3 - 66,4; \\ y_3 = 47,1T_{x_1} + 40,3T_{x_2} - 49,9X_3 - 42,5; \\ y_4 = 38,9T_{x_1} + 3,5T_{x_2} - 66,8X_3 - 41,2. \end{cases}$$

Перше рівняння цієї системи відповідає першому класу банків, які мають найбільш високі показники рівня капіталізації. Друге рівняння характеризує другий клас банків, які мають стабільно високі показники з тенденцією до їх збільшення. Третій клас банків відповідає третьому рівнянню і містить в собі банки, показники капіталізації яких є сталими або мають тенденцію до незначного зменшення. Банки четвертої групи мають найгірший рівень капіталізації.

Отже, згідно з представленим вище правилом класифікації можна з'ясувати, до якого класу за рівнем капіталізації відноситься певний банк. Для цього достатньо підставити дані досліджуваного банку в систему рівнянь. Банк буде віднесено до тієї групи, класифікаційне значення для якої приймає максимальне значення.

Для класифікації банків за критерієм ефективності використання капіталу запропоновано використання наступних класифікаційних правил:

$$\begin{cases} y_1 = 16,6T_{x_4} + 35,4T_{x_5} - 46,5; \\ y_2 = 9,0T_{x_4} + 37,0T_{x_5} - 27,6; \\ y_3 = 2,6T_{x_4} + 35,8T_{x_5} - 18,9; \\ y_4 = -4,0T_{x_4} + 42,6T_{x_5} - 25,2. \end{cases}$$

Перше рівняння цієї системи відповідає першому класу банків, які відзначаються найбільш високими показниками ефективності використання капіталу. Друге рівняння характеризує другий клас банків, з меншими, але стабільними значеннями показників ефективності. Третій клас банків відповідає третьому рівнянню і містить в собі банки, показники ефективності використання капіталу яких мають нестабільний характер та зменшуються. Банки четвертої групи мають найнижчий рівень ефективності використання капіталу.

Для класифікації банків за останнім критерієм, а саме якістю управління активами, пропонується використовувати наступну систему рівнянь:

$$\begin{cases} y_1 = 3,7\Gamma_{x_6} - 15,1\Gamma_{x_7} + 1,2X_8 + 100,6\Gamma_{x_9} - 54,3; \\ y_2 = 5,0\Gamma_{x_6} - 27,4\Gamma_{x_7} + 6,2X_8 + 102,8\Gamma_{x_9} - 68,2; \\ y_3 = 10,0\Gamma_{x_6} - 17,9\Gamma_{x_7} + 2,0X_8 + 93,3\Gamma_{x_9} - 65,4; \\ y_4 = -2,8\Gamma_{x_6} - 17,0\Gamma_{x_7} + 1,4X_8 + 105,4\Gamma_{x_9} - 54,5. \end{cases}$$

До першого класу якості управління активами банку відноситься перше рівняння даної системи. Банки, які потрапили до цього класу, характеризуються найвищими показниками. Друге рівняння відповідає другому класу банків, показники якості управління активами яких є досить високими, і які показують достатню якість управління активами. Показники третього класу банків викликають певне занепокоєння, адже вони є низькими і мають нестабільний характер. Цьому класу відповідає третє рівняння запропонованої системи. Критичне значення мають показники банків, які знаходяться в четвертій групі, яка характеризується останнім рівнянням системи. У цьому випадку управління активами є неякісним.

Для отримання комплексної оцінки за всіма трьома критеріями автотрами запропоновано використання матричного підходу. Так, матриця комплексної оцінки рівня капіталізації банківської установи (рис. 1) враховує як рівень капіталізації банківської установи (горизонтальна вісь), так і ефективність використання капіталу (вертикальна вісь), і якість управління активами (діаметр кола, чим більшим є діаметр, тим вище якість управління).

На думку авторів, оптимальним для банків є перший сектор матриці. Банки відповідної групи є надійними, їх капітал відповідає кількісним і якісним вимогам. Наявні тенденції до підвищення показників капіталізації та ефективності використання капіталу, при цьому темпи росту цих показників знаходяться в статистично припустимих межах.

Слід відзначити, що за результатами проведеного аналізу більшість українських банків потрапило у другий сектор матриці. Капіталізація цих банків також відповідає вимогам НБУ, але спостерігається стагнація або незначне зниження показників, що аналізувалися.

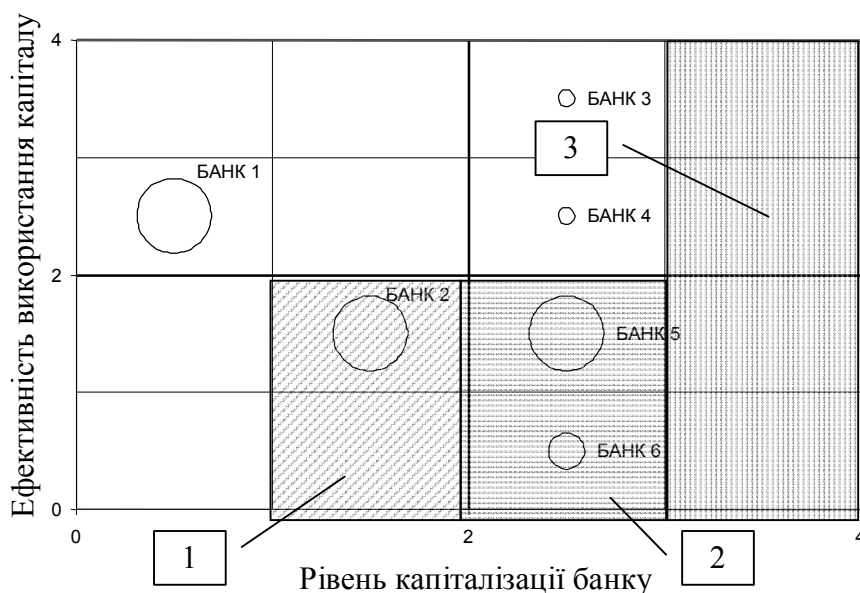

Рис. 1. Матриця комплексної оцінки рівня капіталізації банківської установи

Найбільш небезпечним для банківської установи є третій сектор матриці, характерна риса якого – критичні тенденції до зниження показників капіталізації.

Знаходження банківської установи у цьому секторі є сигналом швидкого реагування для керівництва банку – необхідно якомога швидше вжити заходи щодо підвищення рівня капіталізації.

Висновки

У процесі аналізу рівня капіталізації банківських установ визначено і розраховано показники, які характеризують ефективність використання капіталу, якість управління активами та рівень капіталізації банківської установи загалом.

Реалізація запропонованого економіко-математичного підходу до діагностики рівня капіталізації банківської установи дає змогу отримати комплексну оцінку рівня капіталізації банківської установи з урахуванням ефективності використання капіталу і якості управління активами.

З'ясування цих питань сприятиме підвищенню рівня капіталізації банків за рахунок прийняття обґрунтованих фінансових рішень, дасть змогу покращити економічну безпеку банківської системи країни, її надійність, фінансову стійкість та ефективність функціонування.

Література

1. Коваленко, В.В. Капіталізація банків: методи оцінювання та напрямки підвищення [Текст]: монографія / В.В. Коваленко, К.Ф. Черкашина. – Суми: ДВНЗ „УАБС НБУ”, 2010. – 153 с.

2. Шульженко, Г.М. Оцінка капіталізації банківської установи [Текст] / Г.М. Шульженко, К.Ф. Черкашина // Проблеми та перспективи розвитку банківської системи України. – 2011. – № 31. – С. 185 – 191.

3. Козоріз, М.А. Теоретичні засади дослідження капіталізації як економічної категорії [Текст] / М.А. Козоріз // Капіталізація: проблеми розвитку та кількісного виміру: Матеріали круглого столу 21 грудня 2006 року. – Львів: Львівський інститут банківської справи Університету банківської справи НБУ, 2007. – С. 6 – 11.

4. Алексеєнко, М. Д. Капітал банку: питання теорії і практики [Текст]: моногр. / М.Д. Алексеєнко. – К.: КНЕУ, 2002. – 276 с.

5. Слав'юк, Р.А. Методологічні основи аналізу капіталізації комерційних банків [Текст] / Р.А. Слав'юк // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2008. – № 2. – С. 28 – 32.

6. Шелудько, Н.М. Проблема капіталізації державних банків та шляхи її вирішення [Текст] / Н.М. Шелудько // Економіка і прогнозування. – 2009. – № 2. – С. 45 – 60.

7. Савлук, С.М. Стимулювання нарощування власного капіталу банків [Текст] / С.М. Савлук // Фінанси України. – 2009. – № 2. – С. 159 – 166.

Надійшла до редакції 10.02.2012

Рецензент: д-р екон. наук, проф., проф. кафедри міської і регіональної економіки **П.Т. Бубенко**, Харківська національна академія міського господарства, м. Харків.

ДИАГНОСТИКА УРОВНЯ КАПИТАЛИЗАЦИИ БАНКОВСКОГО УЧРЕЖДЕНИЯ

Ю.Ю. Гусева, С.В. Байталюк

В статье предложен методический подход к диагностике уровня капитализации банковского учреждения. Обосновано использование соответствующей системы финансовых показателей, которые дают возможность классифицировать банковские учреждения не только по критерию капитализации, но и учитывать эффективность использования капитала и качество управления активами. С помощью средств статистического анализа получены правила классификации банков по критериям капитализации, эффективности использования капитала и качества управления активами. Применение матричного подхода позволяет получить комплексную оценку уровня капитализации.

Ключевые слова: банк, банковское учреждение, банковская система, капитализация банка, эффективность использования капитала, качество управления активами.

DIAGNOSTICS OF BANK'S CAPITALIZATION LEVEL

Y.Y. Gusieva, S.V. Baitalyuk

In the article the methodical approach for diagnostics of bank's capitalization level is offered. Also it's grounded the use of the corresponding system of financial indexes that give an opportunity to classify bank institutions not only on the criterion of capitalization but also to take into account the efficiency of capital and quality of assets management. By means of facilities of statistical analysis the rules of banks classification on the criteria of capitalization, efficiency of capital and quality of assets management are obtained. The use of matrix approach allows getting the complex estimation of capitalization level.

Keywords: bank, bank establishment, banking system, capitalization of bank, efficiency of capital, quality of assets management.

Гусева Юлія Юріївна – канд. техн. наук, доцент каф. фінансів Національного аерокосмічного університету ім. М.Є. Жуковського «ХАІ».

Байталюк Світлана Василівна – магістрант кафедри фінансів факультету економіки та менеджменту Національного аерокосмічного університету ім. М.Є. Жуковського «ХАІ»